ANGELI SPANNOCCHII.

ORATIO.

Habita per eum Bononiæ, in ſua ſchola magna, cum primum aſcendit locum illum eminentiſs. Iuris ciu. docendi gratia.

Prima die Menſis Martij. MDLXXXVI.

Ad Perilluſtres Quadraginta Viros. S. P. Q. B.



BONONIAE, Apud Io. Roſſium. MDXXCVII.
Curiæ Archiepiſc. & S. Inquiſit. Conceſſu.

AD PERILLVSTREM ORDINEM. SENATORVM BONONIENSIVM.

ANG. SPANNOCCHIVS.

I. C. F.

VT meam ergo vos (Senatores clariſſimi) quoquo modo teſtatam omnibus facerem obſeruantiã, nulla vnquàm mihi ſeſe obtulit oportunitas. Et tamen concordes illæ veſtrorum omnium de me ſententiæ, quibus publicum hoc docendi munus, & antè biennium honorificè decreuiſtis; & actis proximè diebus, honorificentius in ſeptennium confirmaſtis; videntur à me grati ſaltem animi ſignificationem efflagitare. Deliberaui igitur Præfationem illam ad perilluſtrem Ordinem veſtrum dirigere typis excuſam; quæ primùm à me habita; à vobis autem & per vos nata fuit, eo tempore quo me in hanc præcelſam docendi ſedem humaniter adſciuiſtis. Hinc enim facilè percipient omnes bonarum artium ſtudioſi, eundem mihi ſemper de vobis probari ſermonem, quo tunc vobiſcum egi. Valete.

Dat. Bonon. XIII. *Menſ. Iunij. 1587.*

ORA-

ORATIO.

CVM ſtatuiſſem id quod erat huius tẽporis (Illuſtriſſ. ac Reuerendiſſimi Cardinales, & Proceres, admodũ illuſtres Senatores; Viri Ciues, voſq; Auditores optimi, quotquot adeſtis) quędam apud vos hodiè dicere de ſanctiſſima Iuriſprud. de huius inclitæ ciuitatis, eiuſque ſupremi ſenatus dignitate, deq; muneris in me collati amplitudine: accidit mihi, quod ferè accidere ſolet ijs, qui nunquàm anteà ſoliti nauigare, aliquem in locũ traiecturi, ad littus primùm accedunt, vt ſe naui, ventiſq; permittant: ſed vbi tantam, ac tam late patẽtem altiſsimi pelagi vaſtitatem ſunt conſpicati, nõ auſi nauim cõſcendere, pedem retulerunt; terreſtri itinere profecturi, quando per medias vndas traijcere dubitarunt. Sciebam equidem præſentem diem illuſtriſſimum hunc conſeſſum, omnes deniq; ſtudioſos, & mereri & eſpectare luculentiſsimam orationem, ab homine pręſertim nouo, de quo preclarum aliquid fortè conceperunt. Sed cum de ipſà Iuriſprudentia, tot præclariſsima extare cognoſcerem; totq; ornatiſsimè recitata vidę-

rem, cùmq; id meis humeris pondus impar animaduerterem, perterritus hoc itinere, alio tendendum mecum animo cogitaui; valdè honeſtius exiſtimans deſinere, quàm deficere. Eoq; facilius meum illud mutaui cõſilium, quòd me ſciebam apud vos eſſe dicturum (Doctores, & Patres eminentiſsimi) qui non ſolum propria virtute docetis, quid valeat, in hac Pontificia, ac verè fœlici ciuitate; Iuriſprudentia; ſed à quibus ipſis illa promanat, in quibus (inquam) ſolis tota reſidet, atq; conſiſtit. Exiſtimaui etiam fore me ſatis excuſatum, qui coactus fuerim, è Salerno repente Neapolim, inde Romam, mox verò Bononiam proficiſci, ſæpe mutatis equis: eò ſanè tempore, quo potiſsimum quieſcere debuiſſem, & huic ſoli negotio ſupereſſe. Agitatus deinceps longo, & importuno itinere, mercenarijs equis peſsimè laceratus, extremis frigoribus magno ſanitatis periculo læſus, rebus domeſticis componendis planè diſtractus, non ſolum perficere quod optabam non potui; ſed ne quidem incipere quod debebam. Omiſſo igitur ſplendidæ orationis artificio, Coſmographos imitabor; qui dum terrarũ orbem vniuerſum, vnius perexiguę tabellę ſpatio cupiunt pingendo

do cōplecti, ſolent ſummo ingenio, ſummaq; induſtria, ita contrahere, atq; minuere ſingulas regiones, & partes, vt paruulus ille locus fiat omnium capax; aliquo ſanè detrimento magnitudinis, nullo tamen diſpendio veritatis: Sic & ego, cum immenſum illud orationis argumentū mihi propoſuiſſem, quod ne longiſsimo quidem adſequi ſermone poſſem; curabo, vt ſic exponatur, quaſi dicere non valuerim, & reticere noluerim, quicquid mente concipio, ſicq; munus illud abſoluam, plura ſentiēdo, quàm dicēdo. Nec enim Iuriſprudentiæ dignitatem, & amplitudinem me verbis adęquaturum exiſtimo; quin potius arbitror, omnes, qui vbiq; ſūt eloquentiſsimos homines, ſi comuni ſtudio ad hanc celebrandam, quicquid habent indicendo virium, conferrent, omnia tamen illius dignitate inferiora dicturos. Siquidem conſtat iuris ciuilis ſcientiam, cum primis in qualibet ciuitate contendere, imò verò reliquas omnes facile ſuperare; vel hoc ſolo nomine, quod cum Dei donum exiſtat, ſola docere poteſt quod homines ſumus, ſic.n. Rex & propheta ſummus teſtatur dum Deum alloquitur dicens. *Conſtitue legislatorem ſuper eos, Vt ſciant gentes quoniam homines*

 ſunt

ſunt. Per hanc tanta ciuibus authoritas compa ratur, tanta fides aquiritur, vt nemo ſit omniũ, qui non libenter modò, ſed precibus etiam, ac pręmijs adhibitis nõ cõmittat Iuriſperito for tunarum omnium ſuarum, & capitis quoq; diſcrimen : vt meritò apud priſcos ipſæ domus Iuriſcõſultorum, quaſi quoddam ciuitatis oraculum dicerentur. Quod ſi tantus honor cum ipſa morũ probitate iungatur, (Dij boni) quid non efficiet pro cõmuni hominum vtilitate? quas opes non comparabit? Etenim agellus erit (quamuis exiguus) ſi fuerit diligenter excul tus, vndè omnia cõmoda honeſtiſſimè proma nabunt. Inuenientur ibidem cuncta, quibus & ſe tueri viuentẽ, & poſt funeraquoq; immor talem poſſit quiſq; ſe reddere. Hinc herbas efficaciſsimi ſucci licebit colligere, quibus per me dia mõſtra ad aureũ vellus tutiſſimè penetret. hìc molym herbam Homericam leget repertu difficilem, contrà omnia Circes veneficia an tidotum præſentiſſimum. Hinc vel aureum ſur culũ, qui ſua conſilia bene fortunet; vel aureum ramum decerpet, quo etiam inferos poſsit adi re tutiſsimus: hìc aderit fons ille diuinus, cuius vndis, ſi ſubindè mentis artus tetigerit, ad

om-

omnia proculdubio importuniſsima fortunę te la fiet, quaſi Achilles alter impenetrabilis. Sed non eſt quòd plura de Iuriſprudentia dicantur, de qua nunquàm poteſt deficere, quod dicatur, dum non poteſt ſatis eſſe, quod dicitur. At verò dum alteram orationis deſtinatę partẽ aggredior; longè maiores me difficultates pauidum, ac vagillantẽ efficiunt: dicturus enim de huius præclariſsimæ ciuitatis maieſtate, deq; admodũ illuſtri Quadraginta virorum collegio, in quo tota penè ciuitatis amplitudo vireſcit; vltimã eius laudem non video, primam verô ex innumeris, quæ mihi certatim veniunt in mentem, eligere non præſumo. Sicq; mœrens ſubſiſto, non ſecus ac virgo ſoleat, quæ in medio quòpiam campo, floribus egregijs hinc inde referto conſiſtens, coronam intexere cœpit; & dum ſinguli ſe ſe flores oſtendunt, quaſi cupientes diuelli præ cæteris: inops ipſa conſilij, decerpit tã dem paucos ſine delectu; męſta ſatis quòd exiguo temporis ſpatio omnes colligere nequeat. Quia verò vos ipſi me acciuiſtis; quia prompto animo, frequẽtiſsimoq; cœtu conueniſtis; quia deniq; apud vos, & veſtra potiſsimũ cauſa, noſtra hæc habetur oratio: dicam vobis quod di-

uus Gregorius Nazianzenus, Bizantinis ſuis dicere ſolitus erat: Vos magnæ ciuitatis magni ciues eſtis; & ciuitas hæc veſtra inter alias ciuitates docendi principatum tenet, ſemperq; tenebit; ideòq; docentium ciuitas merito nuncupatur: Vos hoc totum teſtimonio veſtro cõfirmate, vos mihi defenſio, vos teſtes, & glorię corona. Hęc Nazianzenus. Sed longè maior veſtræ huius ciuitatis gloria eſt. (Bononienſes) quòd fuit, & eſt, & erit ſemper ampliſsimorum Cardinalium, ſummorumq; Pontificum fæcunda mater, & nutrix; quòd antiquitate, nobilitate, ſtudiorum cultu reliquas omnes non Italię ſolùm, ſed totius penè terrarum orbis antecellit: referta optimis integerrimisq; ciuibus; doctiſsimis viris iampridem defunctis, & adhuc viuentibus apprimè clara; hac demùm famigerata ſchola notabilis. Nequè validiorem ego me ſentio, ſi de ſingulis vobis (Patres, & Senatores eximij) ea dicere velim, quæcunquè poſſet artifex eximius quiſquè dicendi: in omnibus enim vobis habeo quod admirer; in nullo prorſus habeo, quod deſiderem. Vt ergo pictor cui in exigua tabella ingens aliqua hominum multitudo exprimenda eſt;

non-

nonnullorum vultus tantùm atq; ora, multorum ſumma modò capita refert, reliquum verò corpus abſcondit: ita ego cui innumerabilia Bononienſium facta nobilium æternis digniſsima laudibus, in anguſtum breuiſsimæ orationis curriculum concludenda eſſent; multa, quę ſi explicarentur, incredibilem admirationem excitarent ſui; delibare modò, & attingere; multa item ſignificare potius, quàm oſtendere; pleraque etiam prorſus occultare, mecum ipſe deliberaui. Illud verò in primis præterire nec volo, nec valeo, quod nullus eſt hodie locus in terris tàm inacceſſus, tàm ab omni hominum conſortio remotus; quò non huius excelſæ ciuitatis, non huius generoſi Senatus fama peruaſerit; nulla gens, nullus populus, nulla hominum natio, vel tàm immanis, & Barbara; vel tàm exculta diſciplinis, & artibus; quam non iampridem florentiſsimũ hoc Gymnaſium, non gloria modò, ac ſplendore, verùm etiam admiratione complexerit. Vna eſt omnium vox, viros eſſe conſultiſsimos huius ordinis, doctrina ſimul, ac pietate, rerumq; experientia celebres: quos tamen non maiorum imagines, non magnitudo diuitiarum,

qui-

quibus abundant; non eblanditæ principium cõmendationes, quibus haud quaquàm egent; ſed propriæ virtutes extollũt. Vbi enim maiori libertate ſententia dicitur? vbi minùs ad gratiam agitur? vbi nam vera rectaq; conſtantius, aut animoſius defenduntur? Vbi generoſius? vbi religioſius viuitur? Vbi ſanctiſsimis Paſtoribus, atq; Præſidibus maius præſtatur obſequium? Vt autem paucis verbis multa complectar encomia; nullus eſt veſtrum, in quo non ſemper reperiant docti boniq; quod imitentur; in quò quidquam reperire poſsint inertes, & improbi, quod calumnientur. Superauit igitur hominum cogitationes gloria veſtra: & quemadmodum Olympi cacumen quietum ſemper Poetæ dixerunt; eò quòd altius ſit, quã vt illuc vis ventorum, tempeſtatumquè perueniat: ſic ea nunc ſublimior, & excelſior eſt, quàm vt furentium, ac vitioſorum hominum caliginoſis machinationibus valeat obſcurari: cuius etiam ſplendor me nunc dicentem excæcat, adeò vt auertenda mihi ſit ab ipſius intuitu, ceu à ſole quodam, acies mentis, & oculorum. Quamobrem ad poſtremum quod initio propoſueram, ſermonem meum conuertam;

tam; & de huius in me collati muneris magni-
tudine, paucis agam. Hæc verò pars orationis
non dirigetur ad vos (Patres, & Doctores exi-
mij, in quibus tãtæ dignitatis exemplar cumula
tiſſimum continetur: ſed quaſi ex vobis ipſa
prodiens, tota ad me pertinebit excitandum, &
deterrendum. Veſtro primùm munere factum
eſt (Senatores) vt ſim hodiè conſecutus, quod
vix vnquam optare potuiſſem; nempè vt in hæc
loca venirem; vt hanc regionem viderem; quę
ſola à Deo Opt. Max. largiſſimè conſecuta eſt;
quicquid omnes alię ſimul deſiderare videntur:
imò quæ ſingula ſingulæ tantùm non habent
meliora, hęc vna intrà ſuos fines omnia com-
plectitur. Terra enim minimè contumax, fer
tilis, & omnium frugum feraciſſima, vltro ſe ſe
cultoribus prębet, magno mox cum fœnore
redditura: planicies, montibus, conuallibuſ-
què diſtincta tàm benè, tanto naturæ artificio
compoſita; vt vix hominum manu pulchrior,
vix vberior; aut pingi, aut fingi poſſe videa-
tur. Feciſtis etiam, vt huic famigeratæ ſcholę
pręſim; quò ſtudioſa nobiliſquè Iuuentus, ip-
ſius fama ac celebritate permota, ex vltimis
etiam Hiſpanijs, ceu ad ciuilis Sapientię to-
tiuſq;

tiuſq; Philoſophię emporium quoddam, certatim confluit; Poëticum illud aſsiduè clamitans.

Hic ſecura quies, & neſcia fallere vita.

Cuius quidem Gymnaſij decus, & dignitatem licet ſuſtinere, & augere per ſe ſoli poſſent viri doctiſsimi, & Profeſſores eloquentiſsimi Bononienſes; quorum hic plurimos adeſſe proſpicio, qui cōmodiſſimè poſſent aliorum quoquè ſcholas, quantùmuis celebres illuſtrare; malunt tamen (quæ ſingularis eſt eorum bonitas) extraneos adſciſcere, proprijſquè ſumptibus alere; vt eos humanitate, collatiſquè muneribus ſibi deuinciant; ſicq; fiant ipſi apud exteras gentes etiam glorioſi. Cæterùm ſiquis eſt qui miretur, quòd mihi tale fuerit munus delatum; quòd ego (inquam) ſedem hanc occupauerim, in qua clariſsimæ huius ciuitatis amplitudo, & antiquiſsimæ huius ſcholę celebritas, pro maiori ſanè parte videtur conſiſtere: fecerit (fateor) quod fecit annoſa illa pinus, quæ cohærentem ſibi cucurbitam pauciſsimis diebus, ad ſuam ipſius altitudinem peruenisse proſpexit, ad quam pinus ipſa vix centum annorum ſpatio potuerat peruenire. Verumtamen deſinet (vt arbitror) admirari, cum primùm

mũm nouitatis huius rationem, & cauſam intellexerit. Et quidem quod Io. Angelus Papius diſceſſerit, non eſt dignum admiratione: tùm quòd is ad maiora natus, hanc docendi prouinciam non debũit longius inire; tùm quòd ob egregias animi ſui dotes, inſignesq; virtutes, altiorem, nobilioremq; ſedem, cùm optare, tùm adſequi meritò poterit. Quòd verò ipſe locum illius inſperatò ſubierim, non ſine omni prorſus ratione contigit; ſi rem ipſam cum temporis, & perſonarum occaſione iũgemus: ſi enim tantopere Io. Angelum dilexiſtis; nonnè omni conatu debuiſtis Angelũ ſaltem ipſum quòquò modo recuperare? Quoniam verò hoc ipſum memorabili quodam præuio accidenti perfectum eſt; cõſtitui vobis narrare breuiter, quid mihi antè paucos menſes Salerni contigerit: ità enim ceſſabit admiratio veſtra, & hæc erit omnibus (vt arbitror) narratio iucũda. Dum rerum mearum ſtatum mecum ipſe reuoluerem anteactis æſtiuis noctibus (quod ſæpe à cœna facere Salerni ſolitus eram) occupauit me ſopor grauiſsimus: & quaſi adhuc dormiendo pergerem in eadem familiari meditatione; videbar mihi pulchrum, ſed difficilem curſum arripuiſſe

puiſſe, vt metam quandam, non adhuc benè cognitam feſtinanter attingerem. Et cum apertus eſſet campus;ſtatutiq; curſus maximam partem ſatis fœliciter perfeciſſem: occurrit mihi velociſsima quædam, & prorſus ignota mulier, quæ pulcherrima ſanè videbatur aſpectu; & quoniam quaſi mox fugitura me amanter aſpexit, incredibili eius capiendæ cupiditate affectus ſum: quod nequè ipſa reluctabatur; quia tamen ob velocitatem eximiam, nō poterat figere pedes;cruciabar ego vehemēter, quòd tàm amabili preda, ac tàm pręcipiti frui non poſsē. Dum verò ſic totus ardeo, ecce video propinquam illi puellam miræ iucunditatis, viridi ornatam veſte; & hæc quaſi opem datura mihi, ſtatim hilari fronte accedit; & cur non amplectar, quam amare cœperam, acriter increpat;ſe ipſius eſſe ancillam enarrat: ac proindè nō magno labore poſſe me (ſi pergam) ea potiri ſuauiter: contrà verò ſi tunc confeſtim non arripiam, nunquam aliàs eadem potiturum: fugitiuam enim, atquè pręcipitem eſſe, nec non ſpontè ſeſe hominibus dare obuiam; ſi verò non capiatur, longius abire ſolitam. Quibus ego verbis incēſus, ſtatim propero, volito circà illam,

me

me varijs modis mirè contorqueo; vt paſſos eius crines apprehendam. At verò cum iam iam manibus eam attingerem, prodijt ex occulto tramite vir quidam horridus, & inhumanus aſpectu, qui clanculum me reluctantem, atq; perterritum adoritur; & infeſtis manibus ſuis mihi vtrunquè brachium vehementer à tergo perſtringit; vt vix reſpirandi facultatem haberem: tùm in aures meas ſtridula voce, & horribili quodam accentu clamauit: Quid tentas (miſer) perniciem & exitium tuum tibi tanto labore perquirere? contemne fallacem fæminæ pulchritudinem, & ancillę ipſius illecebras repelle fortiter; ſi enim ſectaberis, diurnum tibi, nocturnumquè laborem parabis, quo nunquã poteris vaſtiſsimum vtriuſquè mulieris deſiderium explere: perge curſum incœptum, cum enim ad metam ipſius perueneris, iucundiſsimam quietem, & animi libertatem dulciſsimã adſequeris. Quo ſermone monitus ego ſimul ac terrefactus, magno conatu dirum illud numen excutio: eodemq; tempore nouum aſpicio portentum. Siquidem video Iuuenẽ quemdam miræ longitudinis, languidum, ac penè defeſſum; membris tamen robuſtiſsimis, iu-

ſtamq;

ſtamq; magnitu linem longè ſuperantibus, erat autem ipſius truculenta facies, ſordidi capilli, ſqualida, & obſoleta veſtis, mirificè ornata ſpinis, aculeiſquè teterrimis: iſquè nõ admodum grato vultu, eoquè ſudore madenti in me conuerſus; nutu, geſtuquè mihi videbatur opem laturus: ſtatimquè tacitus, manibus ſuis oblongis, medium illum carpit, qui à lacertis meis dudum pependerat, ac mirabili celeritate in nemus propinquum abigit. Quamobrem lætus ego, non minus quàm perturbatus, dum torpentia ferè membra protendo; ac ſuffocatum penè ſpiritum moribundus excipio, à ſomno ſum excitatus. Nec quidquam ſuper ijs cogitans, cum propè dies inſtaret, accitis famulis, acceptiſquè veſtibus meis exercẽdi corporis gratia, ſummo ſic mane prodeo; quod ęſtiuo illo tempore, pro ſanitate tuenda ex medicorum conſilio ſępiſſimè faciebam. Nec ab ædibus longo tractu receſſeram, cùm fit mihi puer obuius cum faſciculo literarum; quibus accęptis, ac intereundum perlectis, intelligo tractari iterum in Bononienſi Senatu negocium illud, quod iam ferè per triennium reſederat; de ſubrogando ſcilicet viro in locum Papij profeſſoris: meumquè

nomen cum cœteris honorificè circumferri: dici non poteſt quantum ego tunc fuerim admiratus, præcipuè tamen ad mentem reuocans, quod proxima mihi nocte contigerat. Confecta interim deambulatione, dòmum me contuli; & ſtudiorum cauſa muſæolum meum ingreſſus, repetens quod in ſomnis euenerat, obſeruaui quieſcentis animi præſagium, ac futuræ huius vaticinium nouitatis. Coniectabar enim curſum illum à me bona iam ex parte confectum, nihil aliud indicaſſe, quàm annos quindecim, & vltrà, in Salernitano Gymnaſio peractos: fœminam illam pulchrã, & fugitiuam occaſionis huius præſetuliſſe perſonam, cuius ego capiendæ deſiderium ingens, non obſcurè ſentiebam; vtquè mihi facilior eius videretur adeptio, ſe ſe obtulit oportuna ſpes, quæ mihi veſte viridi, placidoquè vultu in ſomnis adſtiterat. Mox pergens hanc rem cogitare, inſurgebat moleſtus & inimicus timor, quo ſtatim me totum deuinciri, clanculum ſentiebam; ità vt ſpem omnem amitterem huius occaſionis accipiendæ; & hunc intelligebam virum illu horribilem, & inhumanum, qui à tergo prodiens dormientem me brachijs detinuerat; at verò

ſtatim me liberatū ſentio ab huius timoris aculeo, cum ad laborem animum meum conuerto: exiſtimans, eo mediante, procul omnem timorem abijcere; quamuis probè noſcerem, illum fore ſpinoſum, longum, & perdifficilem; non ſecus ac mihi dormienti opem daturus occurrerat. Qua quidem ſomnij coniectura, & ex poſitione contentus, cœpi maturius adhibere mentem huic negocio, & mecum ipſe differere, quid agendum ſi talis occaſio perſiſteret? Et in varia diſtractus animus, nunc huc, nunc propellebatur illuc, contrarijs penè rationibus. Etenim principiò magna ſpe ductus plurimùm optabam locum iſtum aſcendere; ſperabā quippè futurum, vt ex hoc ad nonnullam hominum famam, meus hic pomeridianus labor proflueret: plurimùm inflammabar, quòd amicorum optimorum alacritatem maximam, in me pręceteris depoſcendo cognouerā. Nec quidquam videbatur optatius mihi contingere poſſe, quā vt vniuerſo ſtudioſorum ordini, quandoq; Bononiæ præeſſem: ſperabam ſtudiorum grauiſſimorum dignitatem quotidianis laboribus, atquè aſſiduis vigilijs meis tueri me poſſe; veſtręquè omnium expectationi, ac veſtris de me iudicijs

dicijs reſpondere. Quamuis autem hæ plurimũ me rationes excitarent, & ad tantum onus ſuſtinendum accenderent; protinus tamen inciderunt multa in mentẽ, quibus in contrariam animi ſententiam propellebar. Verſabatur ante oculos, non tàm ſuſcipiendi magnitudo muneris, cui me iam longa exercitatione aliquantum aſſueſeci; quàm nobiliſſimæ huius Ciuitatis amplitudo, atquè celebritas: vbi me intelligebam in eum locum ſuccedere oportere, quo in loco cùm præſenti ętate Papius; tùm exactis temporibus alij ſummi viri, magna cum ingenij, atquè doctrinę laude floruerunt, Pariſius; Alciatus, Sozinus nepos, Nicolaus ab Armis, alijq; legum proceres; quibus (maxima hac ingenij mei imbecillitate) vel pro parte aliqua reſpondere poſſe, impudentis eſt ſperare; optare autem vix hominis illius, qui grauiſſima ſapientium virorum, ideſt Bononienſium iudicia pertimeſcat. Accedebat ætatis meę ratio, quæ fortè doctrinę multũ detrahere primo cõſueuit aſpectu: animaduertebã quoq; maximum fore diſcrimen inter Salernitanos ac Bononienſes labores. Quare illud mihi tacitus obijciebam, quod Archidamus Lacedemoniorũ rex dixiſſe

fertur ad filium ſuum, temerè pugnantem con trà Athenienſes; aut vires tibi ſunt augendæ, aut audacia minuenda. Quibus omnibus hinc, atq; indè per multos dies vrgentibus, in ancipiti relinquebar, quid mihi agendum eſſet, ſi mea fortaſſis opera peteretur. Verùmenimuerò cũ ad Nouembris initium, nouę mihi literę redderentur; quibus non ſolùm decreuiſſe Senatum tale mihi munus deferre conſtabat; ſed etiam pœnali ſtipulatione conualidaſſe decretũ: erectus eſt mihi confeſtim animus, ſicq; omni timore excuſſo, laboribus tantũ, ac vigilijs meis confiſus, conſtitui ratã habere ſtipulationem; maximè præmẽtibus me ad id amicis, & cognatis idipſum aſſiduè poſceutibus. Nec me deteruit amplius ingenij imbecillitas, vel ętatis, neq̀uè tractandarum rerum ſumma difficultas, atq; ſubtilitas: quia conſolabar ex eo, quòd in arduis rebus creſcit hominum gloria; & (quod dicebat Democritus) audacia principium actionis eſt, fortuna verò dominatur fini. Sicq; quod antè precatus eram à Deo Opt. Max. vt in hoc munere ſubeundo poſſem huic inclytæ Ciuitati gratificari; idipsũ nuper, admodũ Illuſtrium Senatorum munere, ſum cumulatiſsimè conſecutus.

cutus. Eſt enim mihi publico Decreto permiſſum; non ſolum, vt in hac pacatiſſima vrbe profitear; ſed ita permiſſum, vt multò plus amplitudinis, atq; ornamentorum egregia huius delatio muneris ſecum adtulerit; quàm res ipſa vtilitatis, & commodorum. Video enim, quòd me, nulla prorſus doctrina clarum, imò ignotum ferè, & adhuc ingloriũ; vnanimi conſenſu, non vocaſtis modò, ſed etiam honeſtũ ſtipendium cùm viatico decreuiſtis; cuius ego beneficij memoriã conſeruabo æternam; & curabo (quantum in me erit) ne in ingratum, & prorſus immerentem, videatur eſſe collatum. Ad labores igitur ingentes accitus venio; atq; in hunc locum ad docendi officium ineundum, publica primùm ductus authoritate, conſcendo; ſed (ſi verè dicam) maximo cũ timore: corona enim hęc veſtrum, atquè frequentia me commouet, ac pertubat; qui acerrimo huius erudituſsimæ multitudinis iudicio, in hoc ſtudiorum genere debeam ſatisfacere. Sed tamen, qui me frequẽs iſte conſeſſus deterret, idemquoquè confirmat & recreat; ſentio enim humanitatem in hac Ciuitate eſſe tantam; quantam in Principe terrarum populo eſſe deceat. Vt igitur amaui eam

antè, mea ſponte, vt fœcilem, iſtum ac planè diuinum Felſinæ genium ſemper vnicè colui:ſic nunc multò vehementius, veſtro tanto incēſus erga me ſtudio, & vos ciues, & hæc omnia diligo: fateorq; mihi diem hunc illuxiſſe pulcherrimū; quo tàm egregiam veſtram erga me voluntatem, ac tàm honorificū de me iudicium licuit experiri. At verò quia me non latet quoſdam eſſe animo perturbatos, damnantes ætatem, & fortè doctrinam meam; ac deſperantes me ad veterum illorum (quos imitaturus ſum) laudem & gloriam peruenire poſſe: operæprecium me facturum exiſtimo, ſi paucis occurrā ijs dubitationibus; & omium fluctuantes animos colligam, atquè confirmem. Dicam itaq; prius de ætate mea, quæ tametſi non adhuc matura videatur; vbi tamen opera, non corporis habitudo reſpicitur; ſuperuacua videtur omnis de barba, vel annis concepta ſuſpicio. Accedit etiam quòd præmaturè ſatis hanc legendi prouinciam Senis aggreſſus ſum; quod nec feciſſe quidem doleo in ſæculo tàm fluenti, quo naſcētes morimur, finiſq; ab origine pendet. Annū equidem iam iam ſecundum ac vigeſimum ingreſſus ſū, quo ciuilia iura publico decreto profiteor

fiteor; quod & anteà per biennium priuatim aſſiduè feceram: quamobrem ſeneſcere mihi videor; & non obſcurè ſentio me laboribus, vigilijſquè penè confectum; & Salerni præſertim ſtomaci, oculorum, capitiſquè ægritudinibus mancipatum. Sed ſi dicam verè quod ſentio, non eſt eadem habenda ratio ætatis, in Republica adminiſtranda; & in docendis publicè diſciplinis: ad regendam quippè Rempub. deligendi omninò ſunt viri graues, conſilio, & longa rerum experientia probatiſsimi; quorum opera vti valeat ciuitas etiã domi, aut in lecto quieſcentium: ad ſcholas verò ſeu ſtudia regenda, præſertim ſapientię ciuilis; dici non poteſt quãtum conferat acumen ingenij in corpore valido, ac virenti; vt ſtudiorum laboribus (qui nimium magni ſunt) comodè reſiſtat, atq; ſuperſit. Huiuſmodi autem vix reperiri poteſt in viro ſeptuagenario; contrà verò in homine quadraginta quatuor annorum, id cumulatiſſimè & haberi, & commendari poterit: etenim ille, ſuo quaſi confectus ſenio, contabeſcit, & caducam quandam maturitatem adeptus eſt: iſte verò vigentis florem ætatis præſefert, vndè plus roboris, & perſpicaciæ ſine in dubio ſperari po

teſt. De doctrina mea nihil eſt, quod aliud dicam; niſi quod Salernitana ſchola, per quindecim annos, & vltrà, libenter excepit eã, & non ſine aliqua delectatione probauit. Licet autem ipſa ſit exilis, & exigua; ars tamen adhibebitur, & quotidiana cultione ingenium exercebitur; ita vt liceat ſperare, ſtatuto tẽpore, fructus vberrimos, idquè maturius fortè quàm credatur à multis. Poſtremum illud obijcietur, quod ego maiorum virtutem, qui huncanteà locum ſuſtinuerunt minimè adęquabo: ſed hoc non meã magis, quàm omnium huius ætatis hominũ imbecillitatem redarguit: eſt enim hoc commune vitium eorum, qui alienas operas contemplantur, vt quid factum ſit, non quomodo factum à maioribus noſtris conſiderent. At verò tantum abeſt, vt ex hoc vlla nobis impedimenta parentur; vt magis erigatur animus, & ingenium: magiſquè confidam me veterum laudẽ, quos tantopere admiramur, aut facilè æquaturum; aut (quæ finitima gloria eſt) ad eam proximè acceſſurum. Quid enim cauſę eſt, cur natura hoc tempore tardiora, quam olim humana ferat ingenia; quę in omnibus ſuis rebus obeundis admirabilem conſtantiam, ad-

mira-

mirabili prorſus æternitate tuetur? Si enim nūc, & cœlū naturali ſe ſe conuerſione contorquet; & terra pariter ſuis librata ponderibus immota iacet; ſi ſol, & luna nunc etiam terras clariſſima luce colluſtrant; ſi deniquè cætera omnia eodē quo antea modo à natura gignuntur; cur homines aut ad inueniendū hebetiores, aut ad intelligendum tardiores, hoc tempore, quàm anteà procrearit? falluntur enim qui putant, ingenia temporis diuturnitate minui: illa ſiquidē nulla ratione, niſi fortè ſocordia, franguntur; nequè vlla res efficacius nos docet facere, quàm vt ſępè faciamus. Nihil igitur ineptius mihi videtur; quàm exiſtimare naturam ipſam, omnia ſua in vno partu effudiſſe munera; reliquo autem humano generi ſterilem, effætamquè remanere voluiſſe. Dicam de Ariſtotele, ac Platone, quorum tanta extitiſſe in omni diſciplinarum genere laus creditur; vt eos ſolos, quicūquè Piloſophiæ deſtinantur, attingant, eos omnes artes, omnia ſtudiorum genera, terant trahant diſcerpant: dicemus idcircò, eos incredibili ſua laude quemquā retardare potuiſſe, quô minus (ſi ita ferat animus) ea ſtudia proſequatur; in quibus illi ſumma cum laude, & maxi-

ma ſęculorum omniũ aſſentione, verſati ſunt? Equidem magnos eos vtiq; viros fuiſſe iudico; & quos iurè omnis miretur poſteritas, ſummo ingenio, doctrina, eloquentia, rerũ peritia prę ſtantes; & (vt vno verbo dicam) ſummos homines: homines tamen fuiſſe puto, ideſt quos & latere aliquid potuerit; quiq; vt non omnia primi inuenerunt, ſic alijs poſt ſe venientibus, plura inuenienda reliquerunt. Quàm multa enim ſunt quæ eos omnes, & alios, qui proximo, longoquè interuallo ſubſecuti ſunt, etiam quęrentes latuerunt; vltrò autẽ ſeſe noſtris aut patribus, aut maioribus prodiderunt? nam, & cœleſtium orbium numerus, & ſtellarũ errantium motus, multò certior eſt ab ijs, quàm ab illis inueſtigatus, & traditus: & maris totius latitudo, profunditaſquè perpenſa: & terrę ipſius abditiſſimę partes, quas non ſolum non penetrauit antiquitas, ſed ne adiri quidem; imò ne reperiri etiam poſſe exiſtimauit; maximo conſilio ſunt, & præſtanti animi magnitudine, à noſtris peragratæ. Sed non nè hoc iam tempore comparata eſt nauigandi ratio melior, & res ipſa militaris, ac bellica nouo quodam, & anteà inaudito tormentorũ genere reddita eſt

in-

inſtructior ? Quæ omnia ſi præſpicua ſunt; quis non videt perſpicuũ ſimul eſſe debere, non ſolum eandem nobis, quę veteribus aciem ingenij manere; ſed ſi exercitatione acuatur, prętātiorem etiam futuram ? Agendũ eſt igitur, nec deponendus eſt animus; maiorũquè facta imitanda magis, quàm admiranda ſunt. Quemadmodum enim eos ipſos veteres non tantopere extolleremus, ſi nihil ipſi feciſſent: ita nos etiam debemus manus admouere tabulæ, multa tentare, multamq; operã ſpe profectus amittere: quia optima eſt illa iactura quę maiori lucro penſatur. Quamobrem nemo debet me damnare temeritatis, quòd talem occaſionem arripuerim: nemo etiam ætati, vel doctrinę meę conuitium facere; minus etiã deſperare, quòd probatiorum ideſt antiquorum laudem ac virtutem, aliqua ſaltem ex parte nõ adſequar; præſtabo enim quicquid ex parte mea potero, plurima certè (ſi dabitur) præſtiturus. Offeram enim vobis merces, ſi minùs communi huic veſtræ animorum alacritati pares, viribus certè meis haudquaquam inferiores: illa enim poſtulat maiora; hæ autem mediocria tantùm præſtare poſſunt. In referenda autem vobis pro

tanto munere gratia; equidem hoc repromitto, ſemperq; præſtabo; mihi neque vnquam in legibus enarrandis diligentiam; neque,in audiẽdis ſtudioſorum deſiderijs, ęquanimitatem; neque in ſententia ſimpliciter referenda fidem; neque, in perferendis laboribus, induſtriā; nec in publicis, priuatiſq; cõmodis augendis, grati animi ſignificationem, ac beneuoſentiam, defuturam: atquê hanc habebo curā infixam oſſibus ſempiternam, vt operam vbiquè meam exhibeam petentibus, vt præſtem omnibus voluntatem optimam, humanitatem ſinceram, ingenuitatem veriſſimam: Neq; enim facetus quiſpiam, aut eleganti morum fæſtiuitate ſum præditus, non is ego ſum qui verborum blanditijs, hominum beneuolentiā mihi conciliare queā. Quantùm verò ad id, quod mei officij videtur eſſe præcipuum, quod (inquam) adtinet ad publicarum lectionum laborem ſuſcipiendum, in explicandis Cæſarum Prudentumq; reſponſis; nihil aliud nominatim polliceor, quàm quòd omni ſtudio conabor, vt veſtigia ſequar anteceſſorum; qui tanta cum laude, tanto omnium applauſu, hoc eodẽ loco iura ciuilia docuerũt. id autem & alacrius & diligentius exequar ſub

clypeo Iulluſtriſſimorum ac Reuerendiſſimorum Cardinalium Prçfectorum;de quorum vir tutibus, bonitate, prudentia, ſanctimonia, rerum omnium experientia, non eſt quòd multa dicam, tùm quia præſentes ſunt, & proprias ab horrent laudes, viri sūmæ modeſtię; tùm quia mihi maximè verendum eſt; ne videar eis mala mente detrahere; ſiquid inconſultus ommitte rem. Ad vos ergo ſermonem meū conuertam (quotquot adeſtis, ſtudioſi Iuuenes) rogans ex ipſis viſceribus, vt æqui boniq; conſulatis, quicquid ab initio præſtabimus; nec ſtatim confera tis cum expectatione præſentiam; ſum etenim eius ingenij, vt maximè cupiam formari ad captum vniuſcuiuſq;; atquè ideò nihil auidius expecto, quàm vt moneatis, quemadmodum in enarradis legibus, valeam omnibus ſatisfacere. Vobis omne meum ſtudium, officiū, laborem, diligentiam, quantum deniquè ingenio, atquè induſtria efficere poſſum, polliceor ac defero: quod quidem tùm mea ſpontè facio, qui totus à vobis pendeo: tùm veſtro quoquè tanto de me iudicio incitatus; Muſis etiam ac diuinis nu minibus, quorum in templo ſumus, id aprobā tibus. Eos itidem oro, atquè obſecro; vt quod

ad

ad me audiendum hodierna die ſtudium adtuli ſtis, id in perpetuum conſeruetis, & augeatis. Viſiteris (quæsò) frequenter auditorium; exiſtimantes doctiorem ſanè profeſſorem potuiſſe vos habere quemlibet; amantiorem verò nemi nem. Hoc verò tùm alijs de cauſis vobis cenſeo faciendum eſſe; tùm ne aut eorum, qui me huc aduocarunt, aut eius qui accerſitus eſt, ani mus, veſtra vlla tarditate debilitetur. Ego ſanè vigilabo mea ſponte (vt dixi) pro veſtra vtili tate libenter: eoquè certè libentius, quòd intelli go me ità à vobis audiri, vt quantũ in vobis vtilitatis ex meo labore; tantum in me laudis ex attentione veſtra redundet. Vobis verò (Sena tores ſapientiſsimi) nũquid gratias quas debeo imortales agam? num beneficentię veſtræ magnitudinem commemorabo? quorũ in me ſtu dia fecere, vt in vetuſtiſsimo, ac nobiliſsimo, vetuſtiſsimę, ac nobiliſsimæ ciuitatis gymnaſio profitear; in quo auditores accipio nobiliſsimos, natura, ac moribus optimè inſtitutos: quo nihil vnquam optatius nihil fœlicius lauda tiſsimo cuiquè profeſſori contingere potuiſſet? Idquidem agnoſcere munus, eſt mihi ſanè facil limũ, exequi autẽ, vel præſtare penitus impoſſibile.

ſibile. Quid ergò faciam? ago vogis gratias, non tamquàm orator ſplendidus, ſed veluti memor beneficij recepti, animo vberiores, quàm oratione. Ago gratias mente, vultu, geſtu, corpore, actu, habitu, omni loco, omni tempore; tacendo maiores quàm loquendo: redditurus etiam ingentes, ſi vnquam licebit. Vobis etiã immortales debeo Illuſtriſsimi, ac Reuerẽdiſsimi Præſules; quod me ſublimia humiliter, ampla tenuiter, illuſtria inornatè tractãtem, ęquanimiter ac benignè ſuſtinuiſtis: reddere autem vel compenſare, cum vlla ex parte non valeam; Deum Opt. Max. aſsiduè precari non deſinam; vt mihi fœlicem huius prouinciæ curſum, vobis autem deſiderabilia cuncta largiatur ſemper atquè concedat. Dixi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.